

УДК 504.61:658

Безкоровайний О. І.,
аспірант,

ПВНЗ «Європейський університет», Черкаська філія, м. Черкаси

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ**

В статті узагальнено закордонний досвід оптимізації фінансового забезпечення екологічної безпеки регіону, розроблено заходи з удосконалення механізму фінансового забезпечення екологічної безпеки в регіонах України, запропоновано впровадження інноваційних форм екологічного страхування та розкрито їх сутність та характерні особливості.

Ключові слова: механізм фінансового забезпечення екологічної безпеки; регіональний екологічний страховий фонд; екологічний траст; екооблігація; екологічний вексель.

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ФИНАНСОВОГО
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА****Безкоровайный А. И.**

В статье обобщен зарубежный опыт оптимизации финансового обеспечения экологической безопасности региона, разработаны мероприятия по совершенствованию механизма финансового обеспечения экологической безопасности в регионах Украины, предложено внедрение инновационных форм экологического страхования, раскрыта их сущность и характерные особенности.

Ключевые слова: механизм финансового обеспечения экологической безопасности; региональный экологический страховой фонд; экологический траст; екооблігація; экологический вексель.

**IMPROVING THE MECHANISM OF FINANCIAL SUPPORT OF
ECOLOGICAL SECURITY IN REGION****Bezkorovayny O.**

The international experience of financial optimization of environmental security in the region is summarized in the paper. The measures to improve the mechanism of financial support of environmental security in the regions of Ukraine are developed. The introduction of innovative forms of environmental insurance is proposed; the nature and characteristics of these forms are disclosed.

Keywords: mechanism of financial support of ecological security; regional environmental insurance fund; ecological trust; ecological bond; environmental bill.

Постановка проблеми. Найгострішою проблемою фінансування заходів з забезпечення екологічної безпеки регіону є акумуляція достатнього обсягу фінансових ресурсів на локальному, регіональному та державному рівнях. Зараз такі витрати фінансуються з різних джерел: 1) державного і місцевих бюджетів; 2) позабюджетних фондів; 3) цільових резервних фондів (Кабінету Міністрів України, регіональних та місцевих); 4) коштів підприємств, установ та організацій; 5) страхових фондів. З огляду на складність поточної економічної та екологічної ситуації в регіонах країни, вкрай необхідним є пошук нових механізмів та форм фінансового забезпечення екологічної безпеки територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам регіонального розвитку, і зокрема, фінансового забезпечення економічної та екологічної безпеки в регіоні присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених З.В. Герасимчук, В.І. Дармограя, О.Г. Заболотнього, Н.В. Караєвої, Т.М. Качали, А. Б. Качинського, Т.А. Копко, Р.В. Коран, В.В. Лавриновича, І.П. Мігус, Л.А. Пашко, Т.В. Пепи, Т.І. Пішешної, Ю.В. Ткаченко, М.І. Фащевського, Л.І. Федулової, Л.Г. Чернюк, В. О. Шпильової та ін.

Незавершеність наукових дискусій щодо перспективних форм та інноваційних механізмів фінансового забезпечення екологічної безпеки регіону спонукають до подальшого аналізу й удосконалення механізмів забезпечення розвитку великих адміністративно-територіальних одиниць. Особливої уваги потребує узагальнення зарубіжного досвіду фінансового забезпечення екологічної безпеки регіону, визначення перспектив його адаптації з метою розвитку регіональних систем України.

Метою статті є розробка заходів з удосконалення регіональних механізмів фінансового забезпечення екологічної безпеки в сучасних умовах господарювання.

Основні результати дослідження. В Україні за роки економічного зростання страхування отримало імпульс для подальшого розвитку, в цілому

ринок страхових послуг характеризується значними темпами зростання [3]. При цьому екологічне страхування характеризується низькими темпами розвитку. Слід зазначити, що екологічне страхування відноситься до ризикованих видів страхування, що характеризуються впливом низки незалежних факторів на виникнення страхового випадку. Саме тому (порівняно з іншими видами страхування) тарифи при страхуванні техногенних ризиків є дуже високими [1;5;8].

Як відомо, страхування може бути добровільним і обов'язковим для певних видів діяльності. При цьому в розвинутих країнах екологічне страхування відноситься до обов'язкових видів страхування та сприяє досягненню кумулятивної мети: акумулювання грошових коштів для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; фінансове забезпечення посилення економічної безпеки території; зростання фінансової стійкості та платоспроможності підприємств регіону [3].

Розвиток екологічного страхування, і, зокрема, страхування відповідальності за аварійне забруднення навколишнього середовища в Україні гальмується через ряд причин: відсутність обігових коштів у потенційних страхувальників та низький рівень рентабельності значної кількості вітчизняних підприємств; відсутність методик по визначенню розмірів збитків страховиками (сьогодні існує нагальна потреба в розробці схеми, що дозволить адекватно визначати розміри страхових сум і тарифів); низький рівень зацікавленості страхових компаній у страхуванні підприємств на випадок аварії через високий рівень ризику цих операцій та нерозвиненість ринку перестраховування; падіння довіри страхувальників до страховиків, що відбувається на загальному фоні падіння довіри до банків, інвестиційних фондів, довірчих товариств; відсутність банку даних надзвичайних ситуацій та системи їх розслідувань [1;4;6;7].

З огляду на складність поточної економічної та екологічної ситуації в регіонах країни, доцільним є стимулювання розвитку будь-яких форм

екологічного страхування в регіоні, тоді через декілька років залишаться ті з них, що матимуть найкращі показники господарської діяльності: прибутковість, низький рівень аварійності об'єктів, які вони обслуговують, тощо. Основними формами екологічного страхування, впровадження яких, на наш погляд, є найдоцільнішим в сучасних умовах, є:

регіональні екологічні страхові фонди, що надають страхові послуги господарюючим суб'єктам малого та середнього бізнесу, діяльність яких є потенційно екологічно небезпечною (принципова схема функціонування таких фондів наведена на рис. 1);

багатопрофільні страхові компанії, що надають послуги зі страхування різних видів ризиків, їх послугами можуть користуватись ті підприємства, методика розрахунку екологічних ризиків для яких вже напрацьована, або ті, по яким вже є практичний досвід страхування.

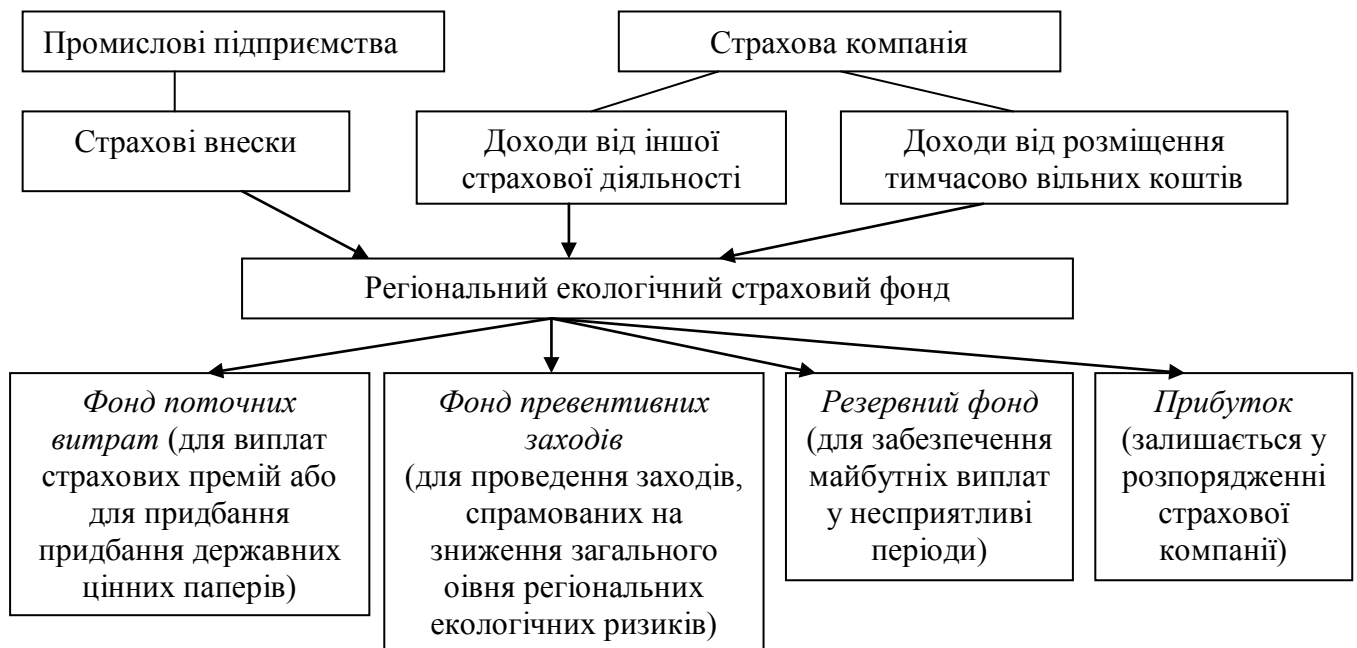

Рис. 1 Принципова схема функціонування регіонального екологічного страхового фонду

Джерело: [4]

Визначення переліку об'єктів, які потребують екологічного страхування,

є важливою передумовою розвитку страхової справи. Кількість об'єктів має безпосередній вплив на розмір тарифної ставки (чим більшою є очікувана кількість договорів, тим меншим є розмір тарифної ставки) та на рівень ризикованості і розмір прибутків страхового фонду. Фактично страхуванню у регіоні підлягають: всі промислові підприємства (потенційно небезпечні як найбільш ризиковані об'єкти та екологічно небезпечні на випадок понаднормових викидів і скидів небезпечних речовин), всі види транспорту, об'єкти житлово-комунального господарства.

Проведення оцінки ємності регіонального ринку екологічних страхових послуг передбачає такі види робіт: розрахунок розмірів мінімальних нетто-ставок, що забезпечують виконання страховою організацією прийнятих на себе зобов'язань; визначення мінімальної та оптимальної кількості страхових договорів для створення регіонального страхового екологічного фонду; визначення переліку об'єктів для обов'язкового страхування; ранжування об'єктів за ступенем небезпеки [4;6;7].

Інноваційним механізмом, що дозволив би, використовуючи дієві існуючі інструменти і важелі впливу, значно збільшити обсяг коштів, що акумулюються для забезпечення екологічної безпеки в регіоні, є заснування та забезпечення діяльності регіональних екологічних трастів. Розвинені країни мають досвід використання траст-фондів, що дозволили вирішити не лише економічні, а також і соціальні та екологічні проблеми регіону. Так, значний досвід створення екологічних трастів є у Сполучених Штатів Америки, Російська Федерація також розпочала їх створення.

Екологічний траст - суб'єкт господарської діяльності, метою якого є управління коштами або іншою власністю, дорученими йому (державою, фізичними та юридичними особами) з метою запобігання та зменшення шкідливого впливу на навколишнє природне середовище регіону, отримання від цієї діяльності додаткового прибутку, який спрямовується на природоохоронні цілі. Як правило, він засновується як публічне акціонерне

товариство, контрольний пакет акцій якого належить державі. При цьому решта акцій реалізується населенню регіону, в якому створюється траст та розміщуються екологічно небезпечні підприємства.

Найважливішими функціями екологічного трасту є:

ефективний вплив на процеси інвестування (інвестиції, що акумулюються трастом, спрямовуються на реалізацію еколого-економічних програм територій і забезпечують умови для сталого розвитку регіону);

збір екологічних платежів у встановленому порядку (існуючий на сьогодні організаційно-економічний механізм управління природокористуванням доцільно делегувати трастам);

проведення екострахування і екоаудиту в регіоні, надання інших видів екологічних послуг;

акумулювання фінансових коштів шляхом формування фондів (наприклад, екологічного фонду для підтримки комплексної програми розвитку території);

забезпечення населення, підприємств та регіональних органів управління екологічною та іншою інформацією.

Для того, щоб розпочався процес створення екологічних трастів в Україні, необхідно визначити: цілі, які мають вирішувати ці фонди, джерела їх фінансування та напрямки витрат; організаційні форми створення траст-фондів, їх взаємовідносини з регіональними органами управління; перелік пілотних регіонів, в яких буде проводитись експеримент щодо створення траст-фондів; податкові пільги, введення яких стимулюватиме вкладання коштів у траст-фонди (наприклад, звільнення від податку на додану вартість фінансових операцій екологічного трасту).

Цілком очевидною є необхідність накопичення значних обсягів фінансових ресурсів для вирішення найгостріших екологічних проблем території [2;9]. Зрозуміло, що грошові надходження у вигляді екологічних платежів, податків, штрафів і цільових надходжень з державного бюджету

будуть недостатніми для нормального фінансування екологічного трасту. Збільшення обсягів фонду передбачається досягти за рахунок фінансування з місцевих бюджетів, доходів від підприємницької діяльності, зокрема від надання екологічних послуг (екострахування, екоаудит, екомоніторинг). Кошти екологічного трасту можуть використовуватись у різних інвестиційних проектах, що реалізуються в регіоні. Траст також може бути відкритим для вкладання коштів фізичних та юридичних осіб.

Додаткові кошти екологічні трасти можуть отримувати за рахунок торгівлі екооблігаціями та вексями за екологічні послуги. Екооблігації - це цінні папери, що засвідчують, права підприємства на отримання в установленій термін номінальної вартості облігації та винагороди у вигляді фіксованих відсотків, або таких послуг, як екоаудит або екострахування. Векселі за екологічні послуги - цінні папери, що засвідчують безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну визначену суму грошей власнику векся.

Висновки. В сучасних умовах господарювання доцільним є стимулювання розвитку регіональних ринків страхових послуг, і, зокрема, створення регіональних екологічних страхових фондів з метою удосконалення фінансового забезпечення екологічної безпеки територій. Інноваційним механізмом, що дозволив би, використовуючи дієві існуючі інструменти і важелі впливу, значно збільшити обсяг коштів, які акумулюються для забезпечення екологічної безпеки в регіоні, є заснування та забезпечення діяльності регіональних екологічних трастів. Використання екологічних цінних паперів стане механізмом перерозподілу коштів між підприємствами регіону. Крім того, з'явиться можливість впроваджувати великомасштабні територіальні програми з оздоровлення і моніторингу навколишнього середовища, поліпшення екологічної безпеки в регіоні. Це дозволить досягти комплексного результату, і, зокрема, зменшити рівень та вірогідність екологічних ризиків в процесі господарської діяльності

підприємств реального сектору регіональної економіки.

1. Державна екологічна політика: навч. посібн. / [Т.І. Пішеніна, Т.М. Качала, Т.В. Пена, В.В. Лавринович]. - Черкаси: ЧДТУ, 2011. - 255 с.
2. Іоненко К.В. Фінансове вирівнювання економічного розвитку регіонів України / К.В. Іоненко // 36. наук. пр. «Вісник економіки транспорту і промисловості». - Харків: Укр ДАЗТ, 2011. - Вип. 30. - С. 74-79.
3. Качала Т.М. Регіональний розвиток страхового ринку України / Т.М. Качала, В.І. Дармограй, О.Г. Заболотний // Збірник праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. - Черкаси: ЧДТУ, 2012. - №30. - Частина III. - С. 22-26.
4. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення: навч. посіб. / А.Б. Качинський. - К., 2001. - 311 с.
5. Регіонально-просторові економічні системи України: методологія і сучасна практика формування: монографія / [Л.Г. Чернюк, М.І. Фащевський, Т.В. Пена, Т.М. Качала та ін.]. - К.: РВПС України НАН України, Черкаси: ЧДТУ, 2011.-423 с.
6. Сталій розвиток: еколого-економічна оптимізація територіально-виробничих систем: навч. посібн. / Н.В. Караева, Р.В. Коран, Т.А. Копко. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. - 384 с.
7. Сучасні перспективи розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання: монографія / За заг. ред. Мігус І.П. - Черкаси: ТОВ «МАКЛАУТ», 2012 р. - 636 с.
8. Фінансова система регіонів: методологія, аналіз, практика: монографія / Ю.В. Ткаченко, З.В. Герасимчук, Л.І. Федулова, Л.А. Пашко [та ін.]. - Київ, Севастополь, Донецьк: АМУ, 2012. - 398 с.
9. Шпильова В.О. Актуалізація пріоритетів і конкурентних переваг соціально-економічного розвитку регіону / В. О. Шпильова // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія «Економічні науки». - 2011. - № 4(2). - С. 24-29.